

İBN EBÛ UZEYBE

(ابن أبي عذبة)

Ebû Abdillâh Şihâbüddin Ahmed
b. Muhammed b. Ömer
el-Makdisî eş-Şâfiî
(ö. 856/1452)

Kudüslü tarihçi.

3 Şâban 819'da (26 Eylül 1416) Kudüs'te doğdu. Ebû Uzeybe künyesiyle tanınan üvey babası ve hocası Muhammed b. Ahmed b. Haccî'ye (Sehâvî, VI, 301) nisbetle İbn Ebû Uzeybe diye anılır. Ebû'l-Yümn el-Uleymî ise onun İbn Zevceti Ebî Uzeybe olarak tanıdığını söyler (*el-Ünsü'l-ce-lil*, II, 524). İbn Şeref el-Makdisî, Abdüsselâm b. Dâvûd el-Kudsî ve Ebû'l-Abbas el-Kudsî'den dinî ilimleri tahsil etti. Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Yahyâ el-Kubâbî, Âişe el-Hanbeliyye, İbnü'l-Cezerî ve Ebû Bekir el-Halebî de hocaları arasında yer alır. 834'te (1431) hacca gitti. Mekke ve Medine'deki bazı âlimlerle görüştüktan sonra Kahire'ye geçti. Burada İbn Hacer el-Askalânî'den bir kısım eserleri okudu; Şerefeddin es-Sübki, Zeynüddin ez-Zerkeşî, İbn Nasrullah ve Nâsrüddin Muhammed b. Hasan el-Fâkûsî gibi hocalardan da istifade etti. Dimaşk'ta Takıyyüddin İbn Kâdî Şühbe ile tanıştı. Ondandan başta tarih olmak üzere çeşitli alanlarda eser yazma izni aldı. Salâhiyye Medresesi'nde bir süre fıkıh dersleri verdi. 15 Rebülâhîr 856'da (5 Mayıs 1452) vefat etti ve Bâbürrahme'deki Ali el-Erdebîlî Camii'nin haziresine gömüldü. Sehâvî, İbn Ebû Uzeybe'nin tarihe düşkün olduğunu, fakat titizlik göstermediğini söyler. Bununla birlikte ondan faydalanmış ve nakillerde bulunmuştur.

Eserleri. 1. *Târîhu düveli'l-a'yân şerhu Kaşideti nazmi'l-cümân fi zikri men selefe min ehli'z-zamân*. Müellif bu eseri muhtemelen, Abdullah eş-Şâfiî el-Kâtib'in "Nazmü'l-cümân fi zikri men selefe mine'z-zamân" adlı kasidesini şerh etmek için yazmıştır (Abbas el-Azzâvî, *MMIADm.*, XXI/7 [1946], s. 311). İbn Ebû Uzeybe "Nasihât" olarak adlandırdığı manzumenin ardından tûfan hadisesini anlatmış, daha sonra Hz. Peygamber'e kadar bütün peygamberlerin tarihini sırayla ele almıştır. Bu arada eski kavim ve ümmetlerden, Araplar'dan da bahsetmiştir. Hz. Peygamber'den, Hulefâ-yi Râşidîn'den, Emevî ve Abbâsiler'den söz ederek Timur devrinin sonuna (807/1405) kadar gelen eserde siyasî olaylar anlatıldıktan

sonra o devirde ölen âlim ve edipler hakkında bilgi verilmektedir. Kitabın Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunan tashih görmüş nüshası (Esad Efendi, nr. 2306) I. Velîd devrine (705-715) kadar gelmektedir. Beş ciltlik tam bir nüshası Bağdat'ta el-Müessesetü'l-âmme li'l-âsâr'da Abbas el-Azzâvî bölümündedir (Şâkir Mustafa, IV, 115). Eserin "İnsânü'l-üyûn fi meşâhîri sâdisi'l-kurûn" adını taşıyan ilk bölümü Bağdat Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 248). Birçok kaynaktan faydalanan İbn Ebû Uzeybe genellikle bunların müelliflerini de zikreder. Abbas el-Azzâvî, *Târîhu'l-İrâk beyne ihtilâleyn* adlı eserinde İbn Ebû Uzeybe'nin bu kitabını kaynak olarak kullanmıştır. 2. *et-Târîhu'l-kebir*. Yıllara göre düzenlenen eserin günümüze ulaşan kısmı hicretin 1. yılından (622) başlayıp 132 (749-50) yılı olaylarına kadar gelmekte olup müellif hattı nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Esad Efendi, nr. 259). İbn Adese'ye nisbet edilen ve Abbâsî Halifesi Mütevekkil-Alellah devrinden (847-861) Selçuklular'a kadar gelen eser (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 5326) bu kitabın bir bölümü olmalıdır (*a.g.e.*, IV, 114; Şeşen, s. 219). 3. *Kısaşü'l-enbiyâ*. Müellif hattı nüshası Kudüs'te Hâlidîyye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 23). 4. *Mu'cemü İbn Ebî 'Uzeybe*. Sehâvî bu eseri gördüğünü kaydeder (*ed-Dev'ü'l-lâmî*, II, 163). 5. *el-Mültecâ bi-ahbâri Ebi'l-Âlâ*. İbn Ebû Uzeybe bu eserinde Ebû'l-Alâ el-Maarrî'nin şiirlerini ve sözlerini zikretmektedir (*Târîhu düveli'l-a'yân*, IV, 12). Müellifin *Târîhu düveli'l-a'yân*'da kaydettiğine göre *Siretü'r-Resûl* ve *el-Milel ve'n-nihâl* adlı iki eseri daha bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Uzeybe, *Târîhu düveli'l-a'yân şerhu Kaşideti nazmi'l-cümân fi zikri men selefe min ehli'z-zamân*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2306; Sehâvî, *ed-Dev'ü'l-lâmî*, II, 162-163; VI, 301; Ebû'l-Yümn el-Uleymî, *el-Ünsü'l-celil bi-târîhi'l-Kuds ve'l-Halil*, Kahire 1283, II, 524; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 228-229; Abbas el-Azzâvî, *et-Ta'rif bi'l-mü'errihin*, Bağdad 1376/1957, I, 236-238; a.mlf., "İbn Ebî 'Uzeybe ve târihuhû: Târîhu düveli'l-a'yân şerhu Kaşideti nazmi'l-cümân", *MMIADm.*, XXI/7 (1946), s. 306-316; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'el-lifin*, II, 139; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-Arabî ve'l-mü'errihin*, Beyrut 1993, IV, 114-115; Ramazan Şeşen, *Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı*, İstanbul 1998, s. 219; Muhammed Âsaf Fikret, "İbn Ebî 'Uzeybe", *DMBİ*, II, 682-683.

 CEVAT İZGİ

İBN EBÛ YA'LÂ

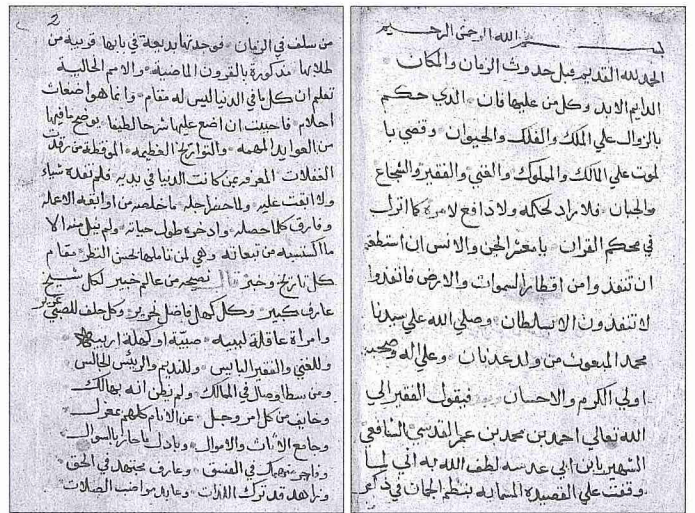
(ابن أبي يعلى)

Ebû'l-Hüseyn Muhammed
b. Muhammed b. el-Hüseyn el-Bağdâdî
(ö. 526/1131)

Hanbelî fakihî ve biyografi yazarı.

15 Şâban 451'de (26 Eylül 1059) Bağdat'ta doğdu. Birçok ilim adamının yetiştiği bir aileden gelmiş olup Hanbelî mezhebinde ictihad mertebesine ulaşan Kâdî Ebû Ya'lâ el-Ferrâ'nın oğludur. Yine İbn Ebû Ya'lâ diye anılmakla birlikte kendisinden Ebû Hâzım künyesiyle ayrılan küçük kardeşinin adı da Muhammed olduğundan (ö. 527/1133) bazı müellifler iki kardeşi birbirine karıştırmışlardır.

İbn Ebû Ya'lâ ilk öğrenimini, döneminde Hanbelîler'in lideri sayılan babasından ve anne tarafından dedesi Câbir b. Yâsin'den görmüşse de küçük yaşta babasının vefatı sebebiyle ondan fıkıh okuma

İbn Ebû Uzeybe'nin *Târîhu düveli'l-a'yân* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2306)